

SJØMAT OG EØS

HANDELEN MED EU ER VIKTIG FOR HELE NORGE

INNLEDNING

EU er Norges største marked og er særlig viktig for norsk eksport av sjømat. Om lag 90 prosent av all norsk fangst blir eksportert, og to tredeler av disse eksportinntektene kommer fra EU.

Norsk sjømateksport til EU reguleres av en kompleks sammensetning av avtaler. EØS-avtalen danner grunnlaget for all handel mellom Norge og EU, men fisk og landbruksvarer behandles noe annerledes enn andre produkter. Egne protokoller og artikler i EØS-avtalen regulerer denne handelen, i tillegg til en rekke andre særavtaler. I motsetning til andre type varer, er det ikke full frihandel på norsk sjømat til EU, og næringen har dermed ikke full markedsadgang til EU - med 500 millioner konsumenter.

Ettersom fisk ikke omfattes av frihandelsreglene, er heller ikke Norge med i EUs fiskeripolitikk, men årtier med samarbeid har ført Norges og EUs fiskeripolitikk og -forvaltning nærmere hverandre.

Dette informasjonsheftet er viet til hvordan EU og Norge samhandler gjennom EØS om alt som vokser i havet: villfisk, oppdrettsfisk og skalldyr. Vi bruker sjømat som samlebetegnelse. Heftet er finansiert av prosjektmidler fra Utenriksdepartementet, men det er Europabevegelsen i Norge som står ansvarlig for innhold og vurderinger som blir gjort.

Prosjektet bak dette heftet er utviklet i regi av Europabevegelsens sjømatutvalg som har sitt utspring i Europabevegelsens lag i Bergen/Hordaland. På vegne av utvalget vil jeg takke alle som har bidratt med fakta, kommentarer og vurderinger.

Bergen, 1. desember 2017

Torbjørn Wilhelmsen
Leder av sjømatutvalget
Europabevegelsen i Norge

Europabevegelsen

Prinsens gate 2, 0152 Oslo
europabevegelsen.no

Europabevegelsen i Norge ble stiftet i 1949 og er en tverrpolitisk organisasjon med medlemmer og lag i hele landet. Formålet er å styrke samarbeid mellom folk og stater i Europa, og at Norge skal bli fullverdig medlem i EU. Europabevegelsen skal bidra til økt kunnskap om EU og Europa og sette aktuelle europeiske spørsmål på dagsorden. Europabevegelsen er medlem av European Movement International.

Foto, forside og bakside: Steve Lee, Norwegian Seafood Council (FLICKR)
Design: Gjerholm design
Opplag: 7000

Heftet er utgitt med støtte fra Utenriksdepartementet.

1. HISTORISK BAKGRUNN

Historien om Norges forhold til Europa er lang og begivenhetsrik. At EØS skulle ende opp som en permanent ramme for samarbeidet, var ingen selvfølge.

Norske regjeringer har søkt om medlemskap fire ganger i organisasjonen som vi i dag kjenner som EU (tidligere EEC og EF). Søknadene fra 1962 og 1967 var et resultat av at Storbritannia søkte om medlemskap. Disse falt da Frankrike motsatte seg britisk medlemskap, og dermed ble også Norges søknad trukket. De to siste søknadene ble avvist av et flertall av norske velgere i folkeavstemningene i 1972 og 1994.¹ Hvordan endte Norge opp med EØS-avtalen?

I løpet av 1970- og 80-årene ønsket EF å øke handelen mellom medlemslandene for å skape større økonomisk vekst. Problemet var at bedrifter støtte på betydelige hindringer når de handlet over landegrensene. Et viktig tiltak ble å bygge ned handelshindringer og realisere målet om å opprette det indre marked med *fri bevegelse av varer, personer, tjenester og kapital*.

Også syv land som sto utenfor EF ønsket å ta del i dette markedet. Norge, Sverige, Danmark, Island, Finland, Østerrike, Liechtenstein og Sveits utgjorde *Det europeiske frihandelsforbund (EFTA)*, som i 1960 ble opprettet som et alternativ til EF.

Kommisjonspresidenten i EF, Jacques Delors, initierte i 1989 en plan om hvordan man kunne utvikle en omfattende avtale mellom de to handelsblokkene. Det ble satt i gang forhandlinger for å knytte EF og EFTA sammen til *Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS)*. Etter flere år med forhandlinger ble avtalen signert i Portugal i 1992. Den ble senere vedtatt av Stortinget 16. oktober 1992 med 130 mot 35 stemmer.² EØS fikk virkning fra 1. januar 1994.

Parallelt med EØS-forhandlingene endret den geopolitiske situasjonen seg etter Berlinmurens fall. Landene som hadde forholdt seg nøytrale under den kalde krigen, Østerrike, Sverige og Finland, søkte om medlemskap etter murens fall, og forlot EFTA til fordel for EU i 1995. Dermed kunne EØS-avtalen oppfattes som en *overgangsordning* for nye søkerland som ønsket EU-medlemskap.

Mens Finland, Sverige og Østerrike valgte å tre inn i EU etter flertall i folkeavstemningene i alle de tre landene, ga den rådgivende folkeavstemningen i Norge i november 1994 flertall for et fortsatt «uten-

forskap». Det var 52,2 prosent som stemte mot og 47,8 prosent som stemte for medlemskap.

EFTA består i dag av Sveits, Island, Liechtenstein og Norge. Kun de tre sistnevnte er med i EØS. Etter å ha signert avtalen, trakk Sveits seg etter en folkeavstemning. EU har på sin side vokst til 28 medlemmer, mens Storbritannia innledet i 2017

forhandlinger om å tre ut av samarbeidet. Det betyr at EØS enn så lenge består av 31 land.

EØS ble for mange, inkludert Europabevegelsen, sett på som «venterommet» til medlemskap, men avtalen har blitt vår permanente ramme for saker som omhandler Norge og EU.

■ EU/EØS
■ EFTA/EØS

¹ Europautredningen NOU 2012:2, s. 44

² https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/eu_open/faktaark-stortinget-og-eos-avtalen.pdf

2. EKSPORT AV SJØMAT

Sjømat er Norges største eksportvare etter olje og gass. Sjømatnæringen er dermed et av kystens viktigste livsgrunnlag.

Etter salg av olje og gass utgjør sjømat den største varegruppen i norsk eksport.³ Eksportverdien av sjømat nærmer seg 100 milliarder kroner årlig, og to tredeler av disse inntektene kommer fra land i EU.

Denne handelen er svært viktig for mange kystsamfunn. Sjømatnæringen gir arbeid til over 50 000 mennesker i Norge. Halvparten av sysselsettingen er direkte i næringen, mens den andre halvparten kommer som ringvirkninger i tilknyttet næringsliv.⁴ I sum betyr dette at sjømat er bærebjelken for små og store lokalsamfunn langs vår langstrakte kyst.

Fra 1994, da Norge sa nei til medlemskap i EU, har det skjedd en betydelig endring i sjømatbransjen. Totalt sett selger vi betydelig mer fisk, både villfanget og oppdrett, nå enn før - både målt i antall tonn og i verdi. Ikke bare er den samlede eksport-

verdien ni ganger så stor, men forholdet mellom fangst og oppdrett er også snudd på hodet. I 1994 var eksportverdien av villfisk nesten dobbelt så stor som eksportverdien av oppdrettslaks og -ørret. I løpet av de mer enn 20 årene som er gått, er forholdet nå snudd og fordelingen er motsatt.

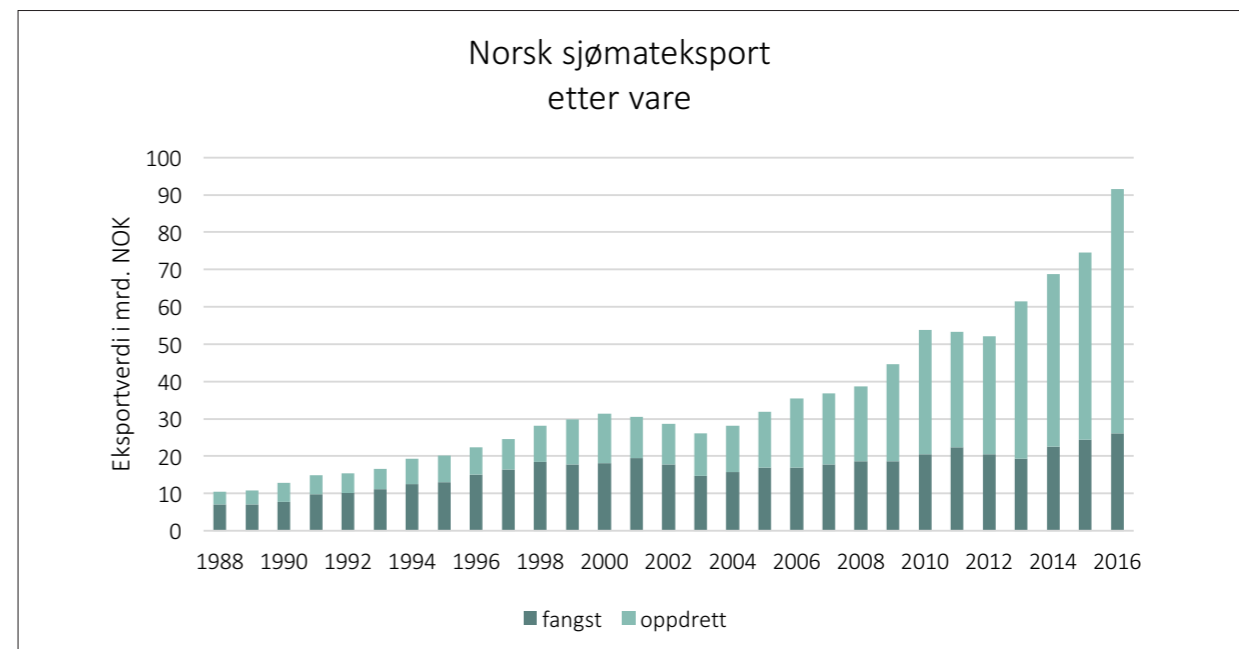
Havbruk har fått en dominerende plass i sjømat-eksporten og fiskeoppdrett sto i 2016 for hele 65 milliarder kroner. Marin næringsutvikling vil komme til å bli stadig viktigere i fremtiden, og er trolig et av svarene på spørsmålet om hva Norge skal leve av etter oljen. Mye ligger til rette for å utvide produksjon av sjømat på en måte som både skaper store verdier og sikrer en bærekraftig forvaltning av havressursene.⁵ Behovet for markedsadgang til EU er med andre ord større i dag enn da EØS ble inngått, og kommer til å bli desto viktigere fremover.

“ Sjømatnæringen skaper mer enn 50 000 arbeidsplasser i Norge.

³ Eksportverdier 2016: Olje: 186 mrd. NOK. Gass: 160 mrd. NOK. Fisk og sjømat: 89 mrd. NOK. Kilde: SSB (eksport varegrupper etter SITC).

⁴ SINTEF (2017): <http://www.fhf.no/prosjektdetaljer/?projectNumber=901336>

⁵ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fkd/vedlegg/rapporter/2012/verdiskaping-rapport-010812.pdf?id=2322968>

Norsk eksport av sjømat har vokst betydelig de siste tiårene - både målt i antall tonn og i verdi. Eksportverdien nærmer seg 100 milliarder kroner. Kilde: Norges sjømatråd.

Oppdrett har fått en dominerende plass i sjømateksporten og vil trolig komme til å bli stadig viktigere i fremtiden. Foto: Norsk Havbrukssenter.⁶

⁶ www.flickr.com/photos/havbrukssenter/4840652622/

3. NORGES AVTALER MED EU

EØS er en av flere avtaler som utgjør rammeverket for Norges handel med sjømat til EU.

FISKEBREVET

Før EØS-avtalen trådte i kraft, var det såkalte «fiskebrevet» fra 1973 og tollregimet fra GATT som gjaldt for norsk sjømateksport til EU. GATT var en internasjonal handelsavtale fra 1947 som skulle redusere tollbarrierer og skape like vilkår for handel mellom alle landene som hadde undertegnet avtalen. Den ble erstattet ved opprettelsen av Verdens handelsorganisasjon (WTO) i 1994.

Fiskebrevet ga videre tollreduksjoner for norsk eksport av fisk til europeiske markeder. I en brevveksling forpliktet Norge seg til å gi lettelser i importen av visse landbruksprodukter fra EU, spesielt vin, mot å få lettelser i norsk eksport av fisk til EU (EEC).⁷ Formelt sett gjelder dette brevet fremdeles, og avtalen setter dagens tollsatser på visse produkter⁸, men tollsatsen for mange andre varer er siden erstattet av lavere tollsatser gjennom EØS-avtalen.

EØS-AVTALEN

De generelle reglene om fri bevegelse av varer innenfor EØS gjelder ikke for handel med fisk. Det er likevel noe misvisende å si at sjømat dermed faller utenfor avtalens virkeområde.

Fisk og sjømatprodukter er regulert i protokoll 9 av EØS-avtalen. Ifølge EØS-avtalens artikkel 2(a) er protokollene en integrert del av avtalen. Under EØS-forhandlingene ønsket Norge full tollfrihet på all eksport av fisk og sjømat fra Norge til EU. EU stilte adgang til fiskeressurser hos EFTA-landene som motkrav for full tollfrihet. Dette motsatte i midlertid EFTA-siden seg. Resultatet ble et kompromiss med en plan om at nedbygging av tollsatser ble inntatt i protokoll 9. Denne senket eller fjernet toll helt på visse produkter. Som EØS-land får Norge dermed *preferansetoll* på visse varer, det vil si en redusert tollsats sammenlignet med øvrige tredjeland som står utenfor EU.⁹

I tillegg til denne protokollen finner vi regler som retter seg mot sjømatsektoren i andre deler av EØS-avtalen, blant annet om fri arbeidsinnvandring fra EØS, investering i fiskefartøy, regler om opprinnelse for en vare, miljøforhold og tekniske

standarder. En egen veterinæravtale (se side 12 om mattrygghet), som er et tillegg til EØS-avtalen, sikrer at handelen med sjømat foregår uten grensekontroll internt i området.

“ EØS-avtalen sikrer lavere toll på sjømat, arbeidsinnvandring fra EØS og stiller strenge krav til produksjon av matvarer.

EØS-avtalen gjør Norge til en del av et felles europeisk arbeidsmarked. Tilgang på arbeidskraft fra andre EØS-land er viktig for mange næringer i Norge, blant annet foredlingsindustrien. Foto: Norges sjømatråd.¹⁰

⁷ Rapport # 4 til Europautredningen (2011): Analyse av Norges avtaler og samarbeid med EU på fiskeriområdet, s. 14.

⁸ <http://www.sjomatalliansen.no/rammeverket-for-handelen-med-sjomat-til-eu/>

⁹ <https://snl.no/preferansetoll>

¹⁰ Norwegian Seafood Council, FLICKR. <https://www.flickr.com/photos/godfisk/27589568101/>

4. TOLLREGIMET

Norge har lavere tollsatser til EU som følge av EØS-avtalen.

EU har et omfattende system med ulike tollsatser og tollkvoter. Hvor mye toll som belastes varierer mellom arter og produkter. Generelt er det lav toll på de varene EU har stor etterspørsel etter, for eksempel innsatsvarer til egen industri og matproduksjon. Det er i praksis tollfrihet for de fleste hvitfiskene, noe som gjør at torsk og sei fra Norge går tollfritt til EU. Tollen er høyere på produkter der EU har mindre etterspørsel, som følge av egen produksjon.

Desto mer produktet er bearbeidet, desto høyere blir toll. Eksempelvis har laksefilet en toll på to prosent, mens røkelaks har 13 prosent toll. En torskfilet fra Norge til EU går tollfritt, mens en boks makrell i tomat møter toll på 25 prosent. Dette er noe av årsaken til at mye sjømat ikke bearbeides i Norge og produksjonen flyttes til land som Polen, Danmark og Frankrike. For noen år siden regnet man ut at norsk sjømateksport skapte over 20 000 arbeidsplasser i Europa.¹¹

KOMPENSASJONSAVTALER OG TOLLFRIE KVOTER

I tillegg til preferansetoll gjennom EØS-avtalens

protokoll 9, eksisterer det til sammen 75 forskjellige kvoter som enten gir tollfrihet eller tollreduksjon på eksport av sjømatprodukter til EU.¹² De tollfrie kvotene er opprettet for å sikre import av råstoff til europeisk industri. Gjennom WTO (Verdens handelsorganisasjon) har EU forpliktet seg til å etablere kvoter på en rekke produkter. Disse kan norske produsenter benytte seg av på lik linje med andre medlemsland i WTO.

Kompensasjonsavtalene er kvoter som er opprettet for å opprettholde handelen med land som senere har gått inn i EU. Før EØS-avtalen hadde Norge og EFTA en rekke frihandelsavtaler med europeiske land utenfor EU, men disse falt naturlig nok bort da landene ble medlem av EU. EFTAs frihandelsavtaler med de nye medlemslandene ble avviklet og erstattet av EØS-avtalens reguleringer. Dette innebar blant annet en gjeninnføring av toll på visse produkter. For å kompensere for tapet av disse frihandelsavtalene, ble det fremforhandlet tollfrie kvoter med EU i forbindelse med utvidelsene av EU.¹³ Kvotene er fastsatt på grunnlag av tidligere handel mellom Norge og de landene vi hadde frihandelsavtaler med.

SAMLET TOLLBELASTNING

Dersom Norge ikke var med i EØS, hadde WTO-regimet vært gjeldende. I et slikt tilfelle ville norsk fiskeeksport til EU hatt en gjennomsnittlig toll på 6 prosent. EØS-avtalen har redusert den gjennomsnittlige satsen til 2,66 prosent. I praksis, etter at man har regnet med tollfrie perioder og kvoter, gir det norsk sjømat en samlet tollbelastning på 1,84 prosent av verdien.¹⁴

Beregninger fra 2015 viser at tollbelastningen for norsk sjømateksport til EU var 1,2 milliarder kroner før tollfrie kvoter, og 910 millioner kroner når det tas hensyn til disse kvotene.¹⁵ Toll representerer i realiteten en økt kostnad på varen og dermed høyere pris for forbrukeren. Det er dermed ingen tvil om at full tollfrihet hadde vært å foretrekke, slik som medlemslandene i EU har seg imellom.

“ EØS-avtalen har redusert den gjennomsnittlige tollens på norsk sjømat til EU fra 6 til 1,84 prosent.

TOLLSATSER TIL EU

Forenklet oversikt over utvalgte arter og produkter

	HEL 	FILET 	BEARBEIDET 	TOLL MED EU-MEDLEMSKAP
HVITFISK TORSK HYSE SEI	0 % (7,5 %–12 %)	0 - 0,9 % (7,5 %–18 %)	Tørrfisk av torsk: 0 % (13 %–20 %) Klippfisk: 3,9 % (13 %)	0 %
LAKS	2 %	2 %	Røkt: 13 % Gravet: 5,5 %	0 %
PELAGISK MAKRELL SILD	15 - 20 %	3 - 18 %	Eddik-/Kryddersild: 20 % Hermetisk makrell i tomat: 25 %	0 %
REKER	12%	-	Reker i lake: 20 % Pillede reker, fryste: 7,5 % (20 %)	0 %

Hovedtallene i tabellen er den gjeldende tollsatsen for norske sjømatvarer som selges til EU. Der det står et tall i parentes betyr det at Norge har preferansetoll på det produktet til EU, det vil si en lavere tollsats som følger av EØS og «fiskebrevet» (1973). Tallet i parentes er tariffen Norge hadde hatt uten disse avtalene. Tollsatser uten tilhørende parentes kalles ordinær toll (MFN), og er den samme satsen som pålegges øvrige WTO-land ved eksport til EU.

¹¹ SINTEF (2014): *Employment in EU Fish Processing Industry based on Norwegian Seafood Export*, s. 16.

¹² Norges sjømatråd (2017): <http://seafood.no/markedsadgang/toll/tolltariff-til-eu-2017/>

¹³ EUs utvidelser; 1995: Sverige, Finland og Østerrike. 2004: Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, Ungarn. 2007: Bulgaria og Romania. 2012: Kroatia.

¹⁴ NUPI (2007): *WTO eller EU-medlemskap? Norsk fiskerier næring og EUs handelsregime*, s. 2.

¹⁵ Tall for 2015 fra Norges sjømatråd, referert i NUPI (2016): *TTIP og Norge: Virkninger og handlingsvalg*, s. 82.

5. MATTRYGGHET

EØS-avtalens strenge krav til matproduksjon gjør at norsk sjømat kan fraktes til EU uten grensekontroller.

Mattrygghet handler om god kontroll i alle ledd fra fjord til bord for å forhindre spredning av smitte og sykdom. Alle ledd i kjeden må holde svært høy kvalitet – fra føring og slakting, bearbeiding og transport, til salg på markeder og i butikker. For å sikre dette har EU utarbeidet et sett med strenge regler og krav.

I løpet av 1990-tallet opprettet EU et felles veterinær-område, som innebærer at grensekontroll med matvarer og levende dyr ble fjernet mellom medlemslandene. Som kompensasjon for bortfallet av grensekontrollen stilles det strenge krav om hygiene, kontroller og straffetiltak mot de som bryter regelverket.

I tillegg ble kontrollen av matimport fra land utenfor EU, såkalte tredjeland, skjerpet. Dette fikk konsekvenser for norsk eksport av sjømat som møtte økt kontroll på grensen inn i EU, og hele den norske sjømatindustrien krevde at myndighetene måtte gjøre noe med dette. Sjømatnæringen hadde

store interesser i å unngå tidkrevende grensekontroll av sine produkter ved eksport fra Norge til EU.

Løsningen ble at Stortinget i 1998 vedtok å utvide EØS-avtalen ved å ta inn hele EUs veterinæravtale. Dermed falt grensekontroll av landbruksvarer og fiskeprodukter bort. For å imøtekomme EUs krav måtte sjømatbedriftene innføre regler for intern kontroll, mens myndighetene innførte stikkprøvekontroller, og det ble strenge krav til slakterier, transportører, matprodusenter og utsalgssteder. Mattrygghet og hygiene i hele verdikjeden i norsk landbruk og fiskerisektor detaljreguleres gjennom Veterinæravtalen, noe som også kommer norske forbrukere til gode.

Avtalen sikrer at de om lag 170 vogntogene som frakter sjømat ut av Norge hver eneste dag, slipper å stoppe ved landegrensene for å få dokumentasjon på at varene og kvaliteten på disse er i tråd med EUs standarder for mattrygghet. Dermed kortes reisetiden ned, noe som øker den ferske fiskens

verdi når den er fremme i kjøledisken eller spises på restauranter i Paris og Wien. Fordi ferske sjømatprodukter lett blir fordervet og kvaliteten forringet, har det blitt sagt at «ingen har det så travelt som en død fisk».

Norske eksportører nyter i dag godt av fri grensepassering til EU, både for transport av sjømat og

fordi vi har passfrihet for personer gjennom Schengen-avtalen. Mange undervurderer hvilken betydning dette har for norsk sjømateksport. Dersom Norge ikke var med i EØS, hadde ikke Veterinæravtalen vært mulig. Dette viser betydningen av å ha en EØS-avtale som stadig utvides og tilpasses etter behov.

EUs veterinære regelverk stiller strenge krav til alle ledd i næringskjeden for å sikre at maten er trygg. Foto: Marius Fiskum, Norges sjømatråd.¹⁶

“ Hver dag fraktes sjømat fra Norge til EU tilsvarende 170 vogntog. Disse nyter godt av fri grensepassering i Europa.

¹⁶ Norwegian Seafood Council, FLICKR. <https://www.flickr.com/photos/godfisk/36148901223/>

6. VÅRT VIKTIGSTE MARKED

Norsk sjømatnæring er avhengig av stabile og forutsigbare rammer for handel i vårt nærmeste og viktigste marked.

Selv om norsk sjømateksport til land i EU har tradisjoner mange hundre år tilbake i tid, er markedet for sjømat i endring. Verdens befolkning vokser og det er bred enighet om at det økte behovet for proteiner må komme fra havet. Uttaket av villfisk har en begrensning og et metningspunkt hvis en skal forvalte fiskestammene på en bærekraftig måte. Det meste av veksten må dermed komme fra oppdrett.

ENDRINGER INTERNASJONALT PÅVIRKER NORGE

EU produserer kun halvparten av sjømaten som konsumeres, og importerer dermed den andre halvparten. I dag er Norge EUs største leverandør av sjømat. Denne posisjonen kan utfordres dersom konkurrentland får bedre vilkår i EU enn det Norge har. EU arbeider stadig med å utvikle frihandelsavtaler med tredjeland. At Norges konkurrentland, som Canada, Chile og USA, inngår frihandel på sjømat gir et betydelig fortrinn sammenlignet med Norges tollbelastning og lappeteppet av tollfrie kvoter bygget opp over flere tiår.

Et annet utviklingstrekk som vil påvirke norsk sjømateksport er brexit. Britene er ikke selvforsynt med hvitfisk som torsk og hyse til sin «fish and chips». Norge er en viktig leverandør av hvitfisk, som nå kan selges tollfritt og uten grensekontroll inn til EU og dermed også Storbritannia. Ved brexit vil Storbritannia trolig heller ikke fortsette å være en del av EØS. Norge og Storbritannia vil da måtte forhandle om et nytt grunnlag for handelen med sjømat. En uttreden av EØS vil også kunne innebære at britene forlater EUs veterinære samarbeid. Hvilke regler som kommer istedenfor vil da bli et viktig spørsmål for norsk sjømatnæring.¹⁷

MARKEDSADGANG TIL EU ER AVGJØRENDE

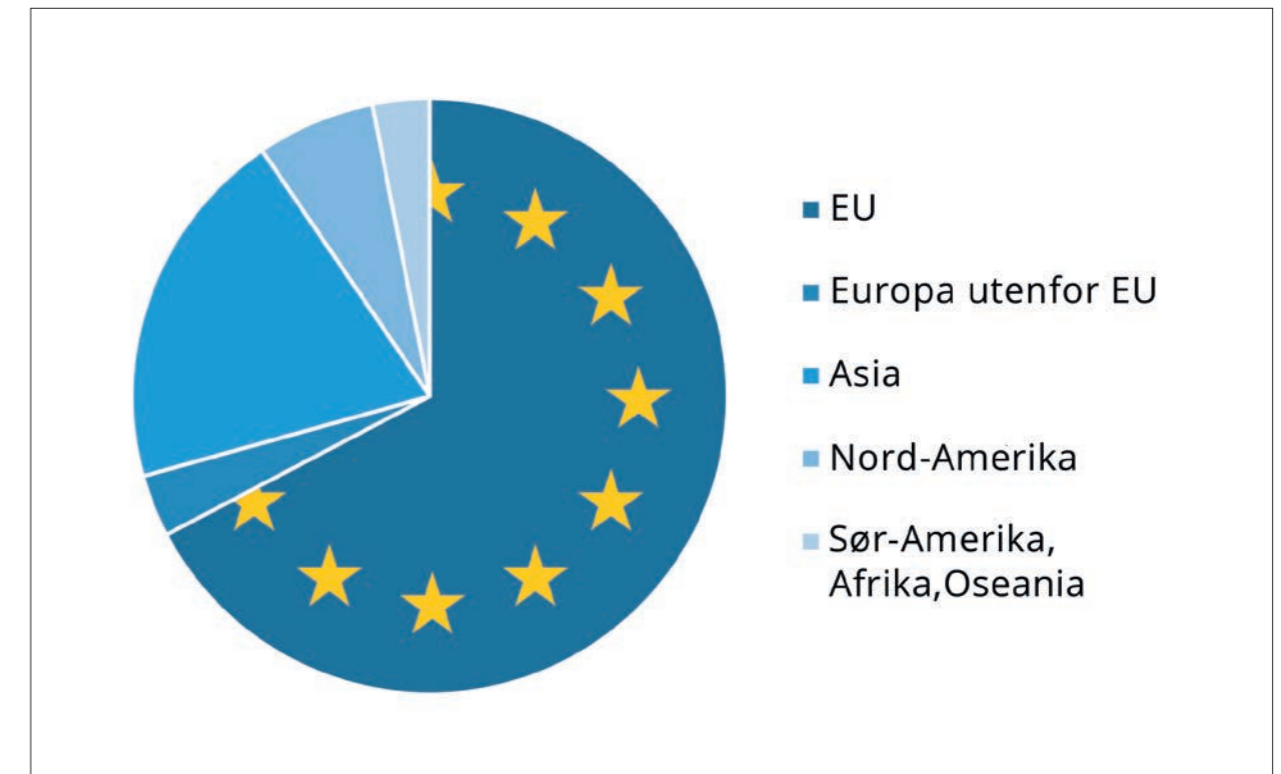
Samlet sett står norsk sjømatbransje overfor betydelige utfordringer med tanke på å utvikle markedsandelen internasjonalt. Selv om den prosentvise andelen av eksport til land som Kina og Japan øker, er volumet og verdien størst for leveranser til vårt nærmeste eksportmarked: EU.

Selv om land i Østen etterspør mer norsk sjømat, er det likevel mange grunner til at eksporten til våre «nærmarkeder» er viktig:

- Det vil ta lang tid å finne markeder som kan ta imot og betale like godt som det EU-markedet gjør for det enorme volumet Norge produserer.
- Transportkostnadene blir store da flyfrakt er eneste alternativ for fersk fisk. Mer flytransport vil øke fotavtrykket i miljøregnskapet.
- Høyere politisk risiko med eksport til markeder utenfor EU.

Fisk og sjømat er Norges største eksportnæring etter olje og gass, og sjømat er bærebjelken for hundrevis av virksomheter langs Norges kyst. Norske myndigheter har derfor vært opptatt av å sikre markedsadgang til EU, og det er tidvis tydelige initiativ for å utvide markedsadgangen for norsk sjømat til EU. Selv om belastningen med toll samlet sett synes å være akseptabel med dagens regime, er det ingen tvil om at full tollfrihet hadde vært å foretrekke. Dette har EU-landene seg imellom og det kan også bli situasjonen for flere land gjennom nye og omfattende avtaler med EU.

“ Norske sjømatprodusenter har kapasitet til å selge enda mer til EU, men har ikke frihandel og full markedsadgang.

To tredeler av norsk sjømateksport går til EU. Kilde: SSB (tabell 09283).

¹⁷ NUPU (2016): TTIP og Norge: Virkninger og handlingsvalg, s. 90.

Dette heftet er viet til hvordan Norge og EU samhandler om en av Norges viktigste næringer. EU er det klart største markedet for norsk sjømat og denne eksporten reguleres av en kompleks sammensetning av avtaler, varierende kvoter og tollsatser, der EØS-avtalen spiller en hovedrolle.

Heftet er utviklet av Europabevegelsens sjømatutvalg og er en del av organisasjonens arbeid for å bidra til økt kunnskap om EU og Europa, og sette aktuelle europeiske spørsmål på dagsorden.

Du finner oss på:

/europabevegelsen

eb@europabevegelsen.no